

**MANEVİ DANIŞMANLIK
ve REHBERLİK**

(Cilt-I)

Değerler Eğitimi Merkezi

© Eserin Her Türlü Basım Hakkı Anlaşmalı Olarak
Ensar Neşriyat'a Aittir.

Dem Yayınları Ensar Neşriyat Tic. A.Ş. Organizasyonudur.

ISBN : 978-605-4036-73-8
TAKIM NUMARASI : 978-605-4036-72-1

Kitabın Adı

Manevi Danışmanlık ve Rehberlik
(Cilt-1)

Editörler

Doç. Dr. Ali Ayten
Doç. Dr. Mustafa Koç
Prof. Dr. Nuri Tınaz

Yayın Koordinatörü

Furkan Erdoğan

Kapak & Sayfa Tasarımı

Nuray Yüksel

Baskı-Cilt

ÇINAR MAT. ve YAY. SAN. TİC. LTD. ŞTİ.
100. Yıl Mahallesi Matbaacılar Caddesi
Ata Han No:34 / 5 Bağcılar - İSTANBUL
Tel: 0212 628 96 00 - Faks: 0212 430 83 35
Sertifika No: 12683

1. Basım

Aralık 2016

İletişim

Oruç Reis Mah. Giyimkent Sitesi 12.Sok. No:40-42
Esenler / İSTANBUL Tel: (0212) 491 19 03 - 04 Faks: 0(212) 438 42 04
www.ensarneyriyat.com.tr e-mail: ensar@ensarneyriyat.com.tr

Manevi Danışmanlık ve Rehberlik (Cilt-I)

Editörler

Doç. Dr. Ali Ayten
Doç. Dr. Mustafa Koç
Prof. Dr. Nuri Tınaz

Sunuş

Din; psiko-sosyal, kültürel ve ekonomik alanlarda, dayanışma, yardımlaşma ve insani yardımlar gibi pek çok konuda bireyleri, toplulukları ve kurumları örgütlemeye ilham ve motivasyon kaynağı olmuştur. Dini, manevi ve ahlaki değerlerin bireysel ve toplumsal hayatı dönüştüren çok boyutlu yönleri vardır. Ancak dinin ve manevi değerlerin bireysel ve toplumsal hayattaki rolü ve önemi günümüzde çoğu zaman görmezden gelinmektedir. Bu bağlamda çalışmalarının odağında din ve değer kavramları yer alan Değerler Eğitimi Merkezi dini, manevi ve ahlaki değerleri öne çıkarma; bireysel ve toplumsal yaşama yaptıkları katkıları takdir etme ve insan yaşamına dokunan bir din algısı konusunda farkındalık oluşturma amaçları ile yola çıkmıştır. Bu amaçlar doğrultusunda 2013 yılından itibaren yurt dışından ve yurt içinden onlarca akademisyen ve uzman ile yapılan istişareler neticesinde Uluslararası Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Kongresi'nin düzenlenmesi fikri ortaya çıkmıştır.

Bu fikri hayata geçirmek için çalışmalara başlanmış ve manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin aile ve çift danışmanlığında, bağımlılık ile mücadelede, aile içi şiddetin önlenmesinde, yaşlılık dönemi sorunları ile başa çıkmada, aile yoksunluğunda, sağlık kurumlarında, cezaevlerinde, sosyal hizmetlerin farklı alanlarında, askeri hizmetlerde, savaş ve doğal afetler gibi olağandışı durumlarda, yazılı görsel ve sosyal medyadaki yeri, rolü, fonksiyonu ve katkılarının tartışılmasını hedefleyen bir kongre çerçevesi hazırlanmıştır. Manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin sosyokültürel boyutları, farklı toplum ve geleneklerdeki uygulamaları, İslami danışmanlık ve manevi danışmanlık ve rehberliğin teorik temelleri gibi konular da kongre temaları arasında yer almıştır. Tüm dünyadan yüzlerce akademisyen ve araştırmacının başvuruları arasından yapılan değerlendirmeler neticesinde

de “*Manevi Danışmanlık ve Rehberliğin İnsan Yaşamındaki Yeri ve Fonksiyonu*” alt başlığı ile 7-10 Nisan 2016 tarihleri arasında İstanbul’da I. Uluslararası Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Kongresi düzenlenmiştir. Kongreye Türkiye içerisinde ve Avrupa, Amerika, Güneydoğu Asya ve İslam coğrafyasından 140 akademisyen ve araştırmacı katılmıştır.

Türkiye’de yeni gelişmekte olan bu uzmanlık alanının ilk kez uluslararası bir platformda ve disiplinler arası bir bakış açısıyla ele alındığı Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Kongresi büyük ses getirmiş ve neticesinde kongrede sunulan bildirimlerden bir edisyon kitap hazırlanmasına karar verilmiştir. İki cildi Türkçe bir cildi İngilizce olarak hazırlanan bu kıymetli ve kapsamlı eserlerin bu alanda çalışma yapan akademisyenlerin, uzmanların ve uygulamacıların istifadesine sunulan bir kaynak eser olması temenni edilmektedir.

I. Uluslararası Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Kongresi’nin düzenlenmesinde emeği geçen tüm Kongre Düzenleme Kurulu üyelerine, kongrenin paydaşlarına, Değerler Eğitimi Merkezi çalışanlarına ve gönüllülerine teşekkür ederiz. Kongreye bildirimleri ile katılan akademisyen ve uzmanlara, oturum başkanı olarak görev alan tüm hocalarımıza, ayrıca alanda çalışanlara yol gösterici nitelikteki kıymetli konuşmaları ile kongrenin açılışında yer alan Prof. Dr. Robert Frager ve Prof. Dr. Harold Koenig’e özellikle teşekkürü bir borç biliriz.

Kongre sonrasında bu kıymetli eserin ortaya çıkmasında büyük emekleri olan ve bu kapsamlı çalışmanın editörlüğünü üstlenen Prof. Dr. Nuri Tınaz, Doç. Dr. Ali Ayten ve Doç. Dr. Mustafa Koç’a şükranlarımızı sunarız.

Değerler Eğitimi Merkezi

ÖNSÖZ

Din ve maneviyat, psiko-sosyal, kültürel ve ekonomik alanlarda, dayanışma, yardımlaşma ve insani yardımlar gibi pek çok konuda bireyleri, toplulukları ve kurumları örgütlendirmede ilham ve motivasyon kaynağı olmuştur. Ancak, modern dünyada din, bilinçli ve sistemli bir şekilde aşırılık, şiddet ve terörle ilişkilendirilmekte ve özdeşleştirilmektedir. Söz konusu bu durum küresel kamusal alanda genelde din ve özelde ise İslâm hakkında negatif düşünce ve algı oluşturma çabasına dönüşmüştür. İslam hakkında negatif algıyı işgallerin, uluslararası medyanın ve özellikle diasporada yaşayan Müslümanlara yönelik asimilasyon politikalarının tetiklemesinin yanı sıra Müslümanlar arasında ortaya çıkan ayrılıkçı ve çatışmacı grupların kendi ideoloji ve amaçlarını din dili ve dini normlar üzerinden meşrulaştırma çabalarının da bu algıyı beslediğini ifade etmek gerekir. Günümüz dünyasında din üzerinden oluşturulan bu olumsuz imajın neticesinde dini, manevi ve ahlaki inanç ve değerlerin ve uygulamaların bireysel ve toplumsal düzeylerde sivil topluma yaptığı katkılar ve hizmetler büyük ölçüde görmezlikten gelinmiş, sosyal politikalarda ve medyada hak ettiği ölçüde yer verilmemiş ve gün yüzüne çıkarılmamıştır. Şüphesiz bunda pozitivist ve sekülerist politikaların ve eğitim programlarının da rolü vardır.

Dinin bireylerin yaşamlarına dokunması olarak da anlamlandırılabilen olan manevi danışmanlık ve rehberlik çalışmalarının tarihine bakıldığında özellikle Avrupa ve Amerika'da çok eski bir geçmişi olmasına rağmen Türkiye'de çok yeni bir alan olarak karşımıza çıktığını görürüz.

Batı'daki bilimsel gelenek içerisinde psikoloji, teoloji ve psikiyatri kavşağında oldukça uzun bir akademik çalışma ve uygulama tarihine sahip olan manevi danışmanlık ve rehberlik alanı, hastanelerden cezaevlerine kadar geniş bir yelpazede pratik uygulama alanına da sahiptir. Türkiye'de ise

henüz çok yeni bir araştırma ve uygulama alanıdır. Kitap çalışması editörleri olarak, modernleşme süreciyle hızla gelişen ve değişen ülkemize çok önemli katkılar sağlama potansiyeli olan bu alana Türkiye'deki tanınma sürecinde, kesinlikle kısır çekişme ve ideolojik kaygularla yaklaşılmaması gerektiğini düşünüyoruz. Bu bağlamda şu konunun mutlaka altını çizmemiz gerekiyor ki; manevî danışmanlık ve rehberlik alanı, kesinlikle 'psikolojik danışmanlık ve rehberlik ile psikoloji ve psikiyatri' alanlarına karşıt olarak alternatifi değildir. Tam aksine, adı geçen bu disiplinlerle ortak çalışarak insanın fiziksel, psikolojik ve manevî yönlerden iyi oluşu ve sağlıklı oluşuna vurgu yapan disiplinlerarası bir çalışma alanıdır.

Dinî/manevî danışmanlık, zor durumda kalan ve anlam arayışına giren bireylerin kaybettikleri anlamı ve kontrolü kazanma süreçlerinin dinî/manevî referanslarla desteklenmesidir. Daha özeldir hastalık, ihtiyarlık, engellilik, doğal felakete uğrama, yoksunluk içerisinde bulunma gibi sebeplerle anlam arayışı içerisinde bulunan bireylere yönelik dinî/manevî odaklı destek hizmetidir. Dinî/manevî danışmanlık hizmetlerinin hedef kitlesi genel olarak bakıma muhtaçlar, onlara bakanlar, korunmaya muhtaçlar ve onlarla ilgilenenlerdir. Bir başka ifadeyle, genel olarak hastalar, özeldir sürekli bakıma muhtaç hastalar, engelliler ve aileleri/bakıcıları, savaş ve doğal afet mağdurları, yaşlılar, sosyal hizmetler ve sosyal hizmetler kapsamındaki yuva ve yurtlarda kalan çocuklar, hapishanelerdeki mahkûmlar ve yakınları, şiddete maruz kalan kadınlar, yas döneminde olanlar, ordudaki askerler ve okullardaki öğrencilerdir.

Dinî danışmanlık hizmetlerinin geniş bir hedef kitlesi olmakla birlikte hastanelerde bakıma muhtaç yatalak hastalar ve onların yakınları, engelliler, sosyal hizmet ve çocuk esirgeme kurumuna bağlı yurtlar ve hapishanedeki mahkûmlar için manevî/dinî danışmanlık hizmetleri başlangıç olarak daha öncelikli görülmektedir. Ülkemizde bu alandaki çalışmalar da özellikle ve öncelikli olarak hastaneler ve hapishaneler bağlamında gündeme gelmektedir. Manevî/dinî danışmanlık hizmetlerinin sağlıklı bir şekilde verilmesi için yeterli teorik tartışmaların yapılması, uygulamayı yapacak uzmanların yetiştirilmesi, psikolog ve psikiyatristlerle koordineli çalışmaların yapılması ve hukukî ve ilmi anlamda düzenli işleyen bir sistemin kurulması gereklidir.

Bu bağlamda manevî danışmanlık ve rehberlik alanının Türkiye'deki farkındalığını arttırma ve bu alandaki literatüre katkı sağlamak amacıyla Ensar Vakfı Değerler Eğitimi Merkezi, Balıkesir Üniversitesi Manevî-Psikolojik

Danışmanlık Uygulama ve Araştırma Merkezi ve Diyanet İşleri Başkanlığı işbirliğiyle 07-10 Nisan 2016 tarihleri arasında İstanbul'da "I. Uluslararası Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Kongresi" düzenlenmiştir.

Kitap çalışma editör grubumuz, bu perspektifi temel alarak yakın alanlardan gelen ve kongrede sunulan tüm bildirilerin değerlendirilmesine azami düzeyde çaba harcamıştır. Dolayısıyla kongrede sunulmuş olan bildiriler, alanın Türkiye'deki yerel bağlamlarına ışık tutarak bilimsel araştırma ve proje çalışmalarının yanı sıra, uygulama çalışmaları bağlamında bundan sonraki çalışmalara öncülük edecektir.

Bu çalışmada yer alan bildirilerin, Türkiye'de yeni gelişmekte olan bu uzmanlık alanını ilk kez uluslararası bir platformda ve disiplinler arası bir bakış açısıyla ele alarak bundan sonraki çalışmalara ışık tutması beklenmektedir. Alandaki kongre ve bu kongrelerde sunulan bildirilerin kitap olarak basılması çalışmalarımız, bundan sonraki yıllarda da devam edecektir. Bu yıl birincisi gerçekleştirilen kongredeki bu bildirilerin kavramsal çerçevesi bilinçli olarak genel tutulmuştur. Bundan sonraki yıllardaki kongrelerimiz ve dolayısıyla basılan bildiriler daha tematik ve sınırlandırılmış başlıklarda düzenlenecektir.

İki cildi Türkçe, bir cildi İngilizce olarak tasarlanan elinizdeki bu kitap, yukarıda sözü edilen kongre bildirilerinden seçilenlerin kitaplaştırılması projesidir. Alan literatürüne katkı sağlamayı amaçlayan bu bildirilerin başta üniversitelerimizde bu alanda yapılacak araştırmalara bilimsel bir ufuk açacağına ümit ediyor ve Türkiye'deki alana ilişkin pratisyenler ve teorisyenler tarafından yapılacak çalışmalara önemli katkılar sunacağına inanıyoruz.

Öncelikle kongrenin gerçekleşmesinde, sonrasında ise kongre bildirilerinin kitaplaşmasında emeği geçenlere ayrı ayrı teşekkür ediyoruz. Ayrıca kurumsal bağlamda Değerler Eğitimi Merkezi'ne, Ensar Vakfı'na, Balıkesir Üniversitesi Manevi-Psikolojik Danışmanlık Uygulama ve Araştırma Merkezi'ne, Diyanet İşleri Başkanlığımıza, yurtiçinden ve yurtdışından katılımlarıyla onurlandıran değerli akademisyenlere teşekkürlerimizi sunuyoruz.

"I. Uluslararası Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Kongresi"nde sunulan ve bu kitap projemizde yer alan bildirilerimizin bilim tarihimize ve akademi dünyasına önemli birikimler getirmesini niyaz eder, bereketli okumalar dileriz.

Editorya
26.11.2016

CİLT - I
İÇİNDEKİLER

Önsöz..... 7

I. BÖLÜM

**MANEVİ DANIŞMANLIK ve REHBERLİKTE TEORİK
TARTIŞMALAR**

**Nereden Çıktı Bu Maneviyat: Manevi Bakımın Temellerine İlişkin
Kültürlerarası Bir Analiz..... 17**
Yrd. Doç. Dr. Sevde Düzgüner

**Manevi Danışmanlıkta Kullanılan Bazı Dini Kavramların Anlam
Alanı ve Fonksiyonelliği..... 45**
Yrd. Doç. Dr. Mustafa Naci Kula

II. BÖLÜM

**MANEVİ DANIŞMANLIK ve REHBERLİKTE SOSYO-KÜLTÜREL
TARTIŞMALAR**

**Teoriden Pratiğe Dini Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri: Samsun
Örneği..... 65**
Prof. Dr. Mustafa Köylü

Müslüman Bir Toplumda Dini Danışmanlık İçin Anlam ve Teoloji İnşa Etmek "Dini Danışmanlık Kavramının Vahiy Kültürüne Dayalı Bir Anlamı ve Yöntemi Mümkün Mü?" 101
Prof. Dr. Nurullah Altaş

Manevi Danışmanlık ve Rehberlikte Kültürlerarası-Dinlerarası Yaklaşım..... 121
Prof. Dr. Cemal Tosun

III. BÖLÜM

MANEVİ DANIŞMANLIK ve REHBERLİKTE MODEL ve METOTLAR

İslami Değerleri Yaşam Biçiminde Öncelikli Danışanlara Yönelik Psikolojik Danışma: İslami Psikolojik Danışma Model Önerisi..... 135
Prof. Dr. Enver Sarı

Bireysel Psikolojik Danışma Sürecinde Danışanın Dini Kaynaklarının Kullanılması Üzerine Bir Vaka Örneği..... 157
Prof. Dr. Faruk Karaca
Öğr. Gör. Muhammet Cevat Acar

Psikolojik Danışma Deneyimi Yaşayanların Dini Başa Çıkma, Psikolojik İyi Olma ve Affetme Düzeyleri Arasındaki Yordayıcı İlişkiler: Bir Model Önerisi..... 169
Doç. Dr. Bülent Dilmaç
Yrd. Doç. Dr. Füsun Ekşi
Ar. Gör. Zeynep Şimşir

Manevi Danışma ve Rehberlik'te Yeni Bir Model Önerisi: İ.H.S.A.N. Modeli ve Vaka Sunumu 187
Yrd. Doç. Dr. Turgay Şirin

Bireyin Manevi Potansiyel ve İhtiyaçlarını Dikkate Alan Bir Din Eğitimi Anlayışı Üzerine Değerlendirmeler 213
Yrd. Doç. Dr. Hasan Meydan

IV. BÖLÜM

MANEVİ DANIŞMANLIK ve REHBERLİKTE STANDARTLAR ve ETİK İLKELER

Manevî Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetlerinde Temel Nitelik ve Yeterlilikler..... 237
Doç. Dr. İlhan Topuz

Dinî Danışmanlık Eğitimi: AAPC Akreditasyon Kriterlerinin Türkiye Açısından Değerlendirilmesi 259
Ar. Gör. Havva Sinem Uğurlu Bakar

Manevi Bakım Hizmetlerinde Etik Kurallar ve Profesyonel Standartlar (ABD, Kanada ve İngiltere Örnekleri)..... 281
Selda Karaaslan

V. BÖLÜM

MANEVİ DANIŞMANLIK ve REHBERLİKTE EĞİTİM PROGRAMLARI

Çözüm Odaklı Görüşme Yönelimli İslami Danışmanlık Hizmet-İçi Eğitim Programı Model Önerisi..... 305
Prof. Dr. Enver Sarı

Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Hastanelerdeki Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri (1995-2015): Sınırlılıklar ve Bir Eğitim Programı Önerisi..... 321
Doç. Dr. Mustafa Koç

ABD'de Müslümanlara Yönelik Dini Danışmanlık Eğitimi (Hartford Seminary Örneği)..... 373
Dr. Fatih Yücel

VI. BÖLÜM

MANEVİ DANIŞMANLIK ve REHBERLİKTE BİBLİYOTERAPİ UYGULAMALARI

- Ebeveyn Kaybı Yaşamış Ergenlerde Bibliyoterapi Yönelimli Manevi Danışmanlık Uygulaması** 397
Doç. Dr. Ayşin Satan
Kiübra Çıplak
Osman Kaplaner
Fatma Erol
- Psikolojik Rahatsızlıkları Olan Bireylere Mesnevi ile Bibliyoterapi Uygulaması**..... 415
Doç. Dr. Muammer Cengil
Ümmügülsüm Günsel Kaya
- Manevi Bakım ve Danışmanlıkta Bibliyoterapi: Bir Uygulama Örneği** 439
Yrd. Doç. Dr. Fatıma Zeynep Belen
- Bibliyoterapinin Hastalara Manevi Bakım Yöntemi Olarak Uygulanması (Sivas Devlet Hastanesi Örneği)** 459
Yrd. Doç. Dr. Sema Yılmaz

1. BÖLÜM

MANEVİ DANIŞMANLIK ve REHBERLİKTE TEORİK TARTIŞMALAR